

"יד ושם" - מערך הדרכה טניה דורנשטיין

לפני ההדרכה –

- ✓ תיאום ציפיות עם המורה המלווה את הקבוצה או הכיתה – דגשים, היכרות ראשונית עם מאפייני הקבוצה ועוד.
- ✓ בדיקת מערכות שמע - חובה!

פתיחה לפני הכניסה למוזיאון - 4 - 10 דקות:

שאלות מנחות	דגשים בהנחייה
1. מהו המקום בו אנחנו נמצאים? להדגיש את העובדה שזהו מרכז ולא רק מוזיאון- חוק יד ושם	1. מציגה את עצמי... מזמינה את הילדים לשאול שאלות ולהבין כבר בהתחלה שבביקור אחד, למרות שאנחנו יחד כמה שעות לא נספיק לגעת בהכל, אשתדל להתייחס לכל הדברים החשובים, אך אתם בהחלט מוזמנים לשאול שאלות ולהפנות את תשומת ליבי אם ברצונכם לדעת משהו שלא דיברנו עליו.
2. מהיכן השם יד ושם? מה הכוונה לשם של המקום?	2. הנחיות טכניות חשובות להתנהלות במקום- ✓ אזניות, ✓ אין לגעת במוצגים, ✓ להישאר כקבוצה, ✓ אין לשבת על הרצפה, ✓ מסטיקים זורקים לפני הכניסה, ✓ טלפונים לכבות או לפחות על שקט.
ישעיה נ"ו, פס' ה': "וְנִתְּתִי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי, יָד וְשֵׁם טוֹב, מִבְּנִים וּמִבָּנוֹת: שֵׁם עוֹלָם אֶתֵּן לוֹ, אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת".	חשוב מאוד לכבד את המקום.
3. חוק זכרון השואה והגבורה – יד ושם-למה צריך חוק, ולמה בכלל יש צורך בהנצחה	3. לפני הכניסה- להתחיל משאלות 1, 2 4. <u>חוק זיכרון השואה והגבורה- חוק יד ושם</u> הרשות הממלכתית לזיכרון השואה נוסדה בשנת 1953, (בהתאם לחוק שהתקבל בכנסת - זהו המוזיאון היחיד בעולם שעובד תחת חוק), והוקמה על הר הזיכרון בירושלים המשתרע עפ"י 200 דונמים. משמעות השם: הנצחת השם הפרטי של הנספים עד כמה שניתן. להחזיר לנרצחים חסרי הפנים והשם את הכבוד המגיע להם ע"י החזרת שמם והנצחתם.
	<u>מתוך החוק: רשות זכרון יד ושם</u>
	❖ מוקמת בזה בירושלים רשות זכרון, יד ושם לששת המיליונים
	❖ לבתי אב מבית יעקב שהושמדו ונחרבו על ידי הצורר;
	❖ לקהילות, לבתי כנסת, לתנועות ולארגונים, למוסדות ציבור, תרבות, חינוך, דת וחסד שנחרבו ונהרסו
	❖ לעוז רוחם של יהודים שמסרו את נפשם על עמם בקדושה ובטהרה;
	❖ לגבורתם של חיילים יהודים בצבאות, ושל לוחמי מחתרת
	❖ למסכת הגבורה של נצורי גיטאות ולוחמיהם שקמו והציתו אש המרד להצלת כבוד עמם;
	❖ למאבקם הנשגב והמתמיד על סף האבדון של המוני בית ישראל על דמותם האנושית ותרבותם היהודית;
	❖ למאמצי ההעפלה של הנוצרים, שלא פסקו, ולמסירותם ולגבורתם של אחים שנחלצו להצלת השרידים ולשחרורם;
	❖ ולחסידי אומות העולם ששמו נפשם בכפם להצלת יהודים.
	<u>תפקיד יד ושם וסמכויותיו</u>
	❖ להקים מפעלי זכרון ביזמתו ובהנהלתו;
	❖ לכנס, לחקור ולפרסם את כל העדות על השואה והגבורה ולהנחיל לעם את לקחה;

	❖ להשריש בארץ ובעם כולו את היום שנקבע על ידי הכנסת כיום הזכרון לשואה ולגבורה ולטפח הווי של אחדות זכרון לגבורה ולקרבתותיה; ❖ להעניק לבני העם היהודי שהושמדו ונפלו בימי השואה והמרי אזרחות זכרון של מדינת ישראל, לאות היאספם אל עמם; - להעניק לחסידי אומות העולם אזרחות-כבוד, ואם הלכו לעולמם - אזרחות-זכרון, של מדינת ישראל, לאות הוקרה על פועלם; - להקים מפעל זיכרון להנצחת זכרם וגבורתם של ותיקי מלחמת העולם השנייה, שחירפו נפשם במערכות הקרב נגד הצורר הנאצי ועוזריו; ❖ לאשר ולהדריך מפעלים העושים להנצחת זכרם של קרבנות השואה וגבוריה או לשתף פעולה עם מפעלים כאלה; ❖ לייצג את ישראל במפעלים בינלאומיים שמטרתם הנצחת זכרם של קרבנות הנאציים וחללי המלחמה בהם; ❖ לעשות כל פעולה אחרת שתידרש לשם ביצוע תפקידו.
4. התבוננו רגע במוזיאון ובמבנה שלו, בחומר ממנו עשוי ובכניסה עם הגשר ודלת הזכוכית- נסו לחשוב מהי המשמעות של הדבר.	5. המבנה כחלק מהר הזיכרון: ההנחיה הייתה שבניין המוזיאון לא יפגע בנוף ולא יאפיל על "אוהל יזכור". לכן כל מבנה המוזיאון נמצא מתחת לקרקע, עם דאגה להכנסת אור טבעי מבחוץ לתוך המוזיאון. האדריכל שנבחר למוזיאון הוא משה ספדי (יהודי אמריקאי-קנדי-ישראלי שתכנן גם את נתב"ג אלפיים). הייתה חשיבה רבה מאחורי תכנון המוזיאון ולכן כדאי לשים לב לצד האדריכלי שלו ולא רק לצד הוויזואלי, כי גם בו לכל דבר יש משמעות. 6. הכניסה למוזיאון היא על גשר יציב אמנם, אך כזה שנותן את התחושה שהוא רעוע. מה שמסמל תקופה לא יציבה. 7. מבנה המוזיאון- המוזיאון הוא מנסרה משולשת שבשתי קצותיה נמצאת באוויר (אולי כדי לסמל שתי תקופות של חופש עבור העם היהודי - לפני השואה ואחריה) באורך של 200 מ', המתנשאת לגובה של 13 מ' ורוחבה משתנה לאורך ציר הזמן - מרוחב של 11 מ' בכניסה הולכים הקירות וסוגרים על המבקרים בנטייה פנימה. תוך כדי הרצפה יורדת ומתחפרת בעומק ההר, עד לשבר ההיסטורי של "הפתרון הסופי" - לרוחב של 5 מ' במקום הנמוך ביותר. משם נפתחים הקירות תוך כדי עלייה הדרגתית ונפרדים לשתי כנפי בטון שנפתחות, פורצות מההר בריחוף מעל העמק בצפון וחובקות את הנוף המקומי - המציאות של הרי ירושלים. יש אומרים שצורת המוזיאון היא כמשולש, הכוונה שזה כמו חץ ששובר את ההר, או אולי כמו חצי מגן דוד. החומר: המנסרה עשויה מבטון אדריכלי מזוין מעורב בצבע לבן כדי שלא יצא כהה מדי. 8. דלת הכניסה- כל אדם שנכנס למוזיאון רואה את ההשתקפות שלו בדלת הכניסה דבר המבטא שהמוזיאון זה אנחנו!
5. מה לדעתכם יהיה הדבר הראשון שתראו בכניסה למוזיאון?	

<u>הביקור במוזיאון:</u>		
מספר הגלריה	דגשים בהנחייה	שאלות מנחות
<u>גלריה מספר 1-</u> <u>נוף חיים- קלוגה</u>	<u>גלריית הכניסה- נוף חיים- 4-5 דקות הנחייה</u> נוף חיים". יצירת אמנות. וידאו-ארט של מיכל רובנר . (מוזיקה של פיליפ גלאס) המוזיאון פותח ביצירת אומנות ולא במסמך היסטורי/ תמונה. לאפשר לקבוצה להתבונן במיצג ולהתייחס למה שרואים. הבחירה של המוזיאון הייתה להתחיל את הסיפור ההיסטורי של השואה דווקא בחיים לפני השואה- באירופה (ובעיקר פולין) בין 2 מלחמות עולם. זאת כדי לחבר את סיפור השואה להקשר רחב יותר- הרי היהודים שנרצחו בשואה לא נולדו בשואה אלא חיו חיים מלאים ורגילים לגמרי לפני שהיא פרצה. מטרת היצירה הזאת היא להראות מעט מן המאפיינים של החיים האלו. ההתמקדות היא בצד היהודי- זווית ההסתכלות של הקרבנות. מי הם היו ? כיצד חיו? <u>האמנית מיכל רובנר</u> - היא אומנית וידאו ארט. מבחינת העריכה היא עשתה עבודה שהיא לא דוקומנטרית קלאסית, אלא נעשה שימוש במערכות עריכה חדשניות שאפשרו לבנות מחדש את החלל הוויזואלי שרואים על המסך. מעין <u>קולאז' /פסיפס</u> מרהיב של 280 קטעי וידאו ותמונות אותנטיים שרובנר קיבלה מאנשים פרטיים או מארכיונים, כולם משנת 1900 - 1933 (למעט 2 יצירות), המאפשרים לנו להציץ בעולם שהיה ואיננו עוד. היצירה נפרשת לנו כמו <u>מגילה</u> - היא לא נחתכת אלא נפתחת לאט לאט ומציגה בפנינו חיזיון של עולם ססגוני ומורכב. - כל הסרטים והתמונות שרצים לפנינו הן של קהילות יהודיות מאירופה וגם מצפון אפריקה (חלקם צולמו על ידי קרובי משפחה מארה"ב שהגיעו לאירופה לביקורי מולדת, לעיריה בה נולדו וצילמו את קרוביהם אותם לא ראו יותר), <u>כאשר הדגש הוא על עושר החיים ועל מגוון צורות החיים שלהן</u> : סוגי קהילות ומגורים - קהילות אורתודוקסיות לצד קהילות של משכילים חילונים, קהילות כפריות לצד עירוניות וכו'. יש גם נגיעות אמנותיות כמו העז השאגאלית. המיצג מתחיל במראות הכפר-השטעטל וישנו מעבר לנופים האורבניים של מערב אירופה. <u>יש תנועה ממזרח למערב</u> : זמרת ששרה, מארק שאגאל, התכנסות של תמידי גימנסיה, חברי תנועות נוער, חברי מפלגות פוליטיות, ביהכנ"ס בנובהרדוק, שירת התקווה במונקאטש, הקונגרס הציוני ה-17 בשוויץ, לוח מודעות מוורשה, כינוס של חברי תנועת ה"בונד" בלודז'. <u>החיים היהודים מגוונים מאוד ולא חד ערכיים!</u> דוגמאות: ✓ צילומים מחתונת בתו של האדמו"ר ממונקאטש ✓ ריקוד ההורה, אחד מסמלי התנועה הציונית,	שאלות פתיחה: 1. מה הסיפור שהמוזיאון רוצה לספר? 2. ומאיזו זווית הסתכלות עיקרית הסיפור מסופר? 3. מה אתם רואים ושומעים במיצג? 4. מיהם האנשים הללו? 5. במה הם דומים לנו? במה הם שונים מאתנו? 6. מאיזו נקודת זמן נכון להתחיל את סיפור השואה?

	✓ שירת התקווה – ילדי הגימנסיה היהודית באותה קהילה. הפגנה של ה"צוקופנט" (=עתיד בידיש)- תנועת הנוער של הבונד בלודז ✓ הקונגרס הציוני ה-19 בשווייץ בשנת 1935. ניתן לשמוע את בן גוריון וויצמן. בניין הדירות שבתוכו דימויים של חיי יום שנקחו מתוך סרטים משפחתיים. ניתן לשמוע את השפות יידיש, פולנית, עברית ורוסית. שוב, ביטוי של הגיוון החברתי והפוליטי. ✓ דמויות מוכרות בבניין: פרנץ קפקא – בחלון העליון מייצג דמות בעלת תרומה לחברה הכללית ולא רק היהודית. מארק שאגאל – בחלון למעלה ✓ האמנית מרבה להשתמש בשרשרת אנושית. לתוך ה-frame של בית היא שיבצה רסיסי חיים: טריקת דלת, מישהי מסדרת מיטה, מישהו מנגן ... נשמעים קולות בעברית וביידיש, מוזיקת כליזמרים, נגינה של הפילהרמונית בברלין שנגניה היו יהודים. כל אלה הם קודים ששייכים לפיסות חיים. ההתחברות אליהם פותחת את הלב ונוגעת ברגש. רגש של אדם לאדם! המפה בה רובנר השתמשה היא משנות ה-20 וה-30 וכתובה ביידיש. השימוש במפה מעיד על שייכות למקום: היהודים ראו באירופה את הבית שלהם. רובנר הופכת את המפה לתלת ממדית. - סוף המיצג - אעפ"י שהמיצג עובר ב-loop, יש לו סוף מבחינה תוכנית. הבית שמאוכלס בצפיפות באנשים מסתיים ברגע גבוה של נגינה ושירה ואז מוצג בית ריק שחלונותיו מוגפים. על רקע הבית קטע קצר של נפנוף יד למצלמה המסמל תמונות פרידה עם אמירת שלום שעמו מסיימים את המיצג (סמלי ועצוב). ואז שוב רואים את המפה מתחילה להתפרש, את הגבולות כי זה מה שנשאר. הסוף ובו המפה מתחבר שוב להתחלה ב-loop. רובנר קיבלה שברי מציאות אותם היא ניסתה לשקם כנוף חיים אחד לתמונה שלמה. היא רצתה לייצר תנועה של חיים אך בעצם זו תנועה שקופאת עם הידיעה המרה על גורל רוב המצולמים ועל יהדות אירופה שנעלמה פיזית ורוחנית. היעלמות החיים השוקקים והססגוניים של מיליוני אנשים, קהילות ועם.
	המעבר להמשך- תוך כדי הליכה נסב את תשומת ליבם של המודרכים לירידה ולשינוי משטיח לבטון- ❖ ממש כפי שהיהודים לא הרגישו בקרקע שנשמטה מתחת לרגליהם מתחילת התקופה כך אנחנו הצועדים לא שמים לב לשינוי. ❖ אם נתבונן למעלה נוכל לראות שכל החלק העילי של המוזיאון הוא בדיאלוג עם החוץ. האור נכנס מלמעלה ומהווה את רוב התאורה במוזיאון לצד התאורה בתוך המוזיאון, כי אנו לא רוצים להשאיר את סיפור השואה במחשכים אלא רוצים לדבר עליו, וכן יש כאן רצון לשילוב בין הסיפור האישי לכללי - הן היהודי והן העולמי. ❖ המעבר משטיח רך ונעים לצעידה ולמגע לבטון הקר.
נשאל את המודרכים- מדוע ממוקמת התמונה הזאת, מסוף	גלריית קלוגה- מחנה קלוגה 4-3 דקות הדרכה הביטו בתצלומים הגדולים המוצגים לפניכם. הם צולמו בידי חיילי הצבא הסובייטי עם כניסתם למחנה העבודה קלוגה שבאסטוניה ב-25 בספטמבר 1944.

המלחמה, דווקא בתחילת המוזיאון? *** אנחנו יודעים את הסוף- ההתחלה והסוף כבר בתחילת המוזיאון ומשם ניכנס וננסה לקלוט ואולי להבין מעט את האירועים והתהליכים מעליית הנאצים ועד השחרור. מה לקחו איתם האנשים?	קלוגה היה מחנה עבודה באסטוניה שהתקיים בין ספטמבר 43 לספטמבר 44. רוב האסירים שהגיעו למחנה הם אחרוני יהודי ליטא – מגטו וילנה, מגטו קובנה וגטו שבלי וגם שבויים סובייטים ואוכלוסייה סלאבית, גם נשים שמגורשות בעקבות ענישה כלפי אוכלוסייה עוינת. אלו המראות שהתגלו לעיניהם – למעלה מ-2,000 גופות של אסירים יהודים, גברים ונשים, נמצאו בין קורות עצים, כשהן מוכנות לשרפה, חלקן הניכר שרופות. ימים ספורים קודם לכן, נוכח התקדמות הצבא הסובייטי, החלו הנאצים בחיסול המחנה ובהרג האסירים שנותרו בו. *** לאחר הגעת הסובייטים- החיילים היהודים שבצבא מבקשים לקבור את הקרבנות- כשמתחילים להעביר אותם נופלים חפצים ומסמכים מכיסיהם- הם מעבירים את כל מה שמוצאים לממשלת אסטוניה, כשנפל מסך הברזל והחלו יחסים של אסטוניה עם ישראל הועברו המסמכים והחפצים מאותם כיסים ליד ושם. <u>התבוננו מסביב, בחפצים והמסמכים שיש כאן, אלו בעיקר דברים אישיים של אנשים.</u> <u>אני מבקשת להתייחס לתמונה שלפניכם-</u> צעיר יהודי בשם נח לב מווילנה. בין התצלומים שבחר לקחת הייתה תמונה בה צולם עם צעירה בשם לוסייה. לוסייה, ששרדה את שנות השואה, מספרת כי שנתיים לפני פרוץ המלחמה, בקיץ 1937, נסעו לעיירת נופש שם צולמו כשהם פותרים תשבצים ביחד. בקיץ 1939 התקבל נח ללימודי רפואה באוניברסיטת ברן. המלחמה קטעה באחת את תכניותיו. אל המחנה לקח אתו את תעודת הקבלה לאוניברסיטה ואת גיליון ציוניו מהגימנסיה. <u>זוהי אחת התמונות והמטרות של המוזיאון-</u> <u>"לחלץ תווי פניהם"- לתת לקורבנות פנים ואם אפשר גם שמות.</u>	
	<u>השברים- עצירה קצרה מאוד ליד השבר כדי להסביר שוב את מבנה המוזיאון-</u> • השברים שמונעים מהמבקר לדלג על גלריה ודורשים ממנו בעצם מעבר בכל השלבים. • בשברים זהו בעצם המעבר בין המרחבים לפי התפתחות המלחמה. <u>השבר הראשון- אפשר להתייחס לשריפת הספרים –</u> בליל עשרה במאי 1933 נערכה שריפה פומבית של ספרים בכל רחבי גרמניה, ובכלל זה גם בברלין. אתם צופים בקטעים מסרט שצולם בכיכר האופרה בברלין הסמוכה לאוניברסיטה. בסרט נראה המון משולח, שכלל גם סטודנטים רבים, שהשליך לאש כ-20,000 ספרים, אוצרות רוח וידע של סופרים ומדענים יהודים ושאינם יהודים. התבוננו בספרים שלפניכם ותוכלו לזהות כותבים יהודים דוגמת זיגמונד פרויד, פרנץ קפקא, שטפן צווייג וקרל מרקס,	<u>גלריה מספר 2- עליית הנאצים לשלטון, האנטישמיות, היהודים בגרמניה לאחר עליית הנאצים.</u>
<u>לאחר ההקדמה ניכנס לגלריה ונשאל-</u> מה רואים כאן? התייחסות לתמונות ולתמונות התעמולה.	<u>בכניסה לגלרייה-</u> לאחר שראינו את נוף חיים, היינו עדים לעולם שלפני וגם לסוף- מחנה קלוגה. נתחיל מההתחלה, מעליית הנאצים לשלטון ועד פרוץ מלחמת העולם הראשונה ב-11 לספטמבר 1939, נעסוק גם במה קורה ליהודים וכיצד תחילתה של המלחמה משפיעה על היהודים בגרמניה. <u>להקדיש כמה משפטים לעליית הנאצים-</u> היטלר, בחירות דמוקרטיות, מה גורם לאנשים להצביע לו? <u>להתבונן בכרזות הבחירות-</u> עבודה ולחם, הנחש- מוות לשקר (המרקסיזם), הקומוניזם, הטייקונים) המפלגה הנאצית- נציגנאל סוציאליסטית- מפלגה ימנית קיצונית שמסתתרת מאחורי "פוליטיקה חדשה", הנהגה צעירה שמדברת אל העם.	

התייחסות לתמונה הגדולה- מה רואים כאן? איזה מסר עובר בתמונה? מה עובר על יהודי גרמניה בשנים הללו?	תמונת המפגן- מחד תמונה של כוח, מאידך התבוננו באחידות- האינדווידואל נעלם, האדם הגרמני הנאור, בעל המחשבה המפותחת הופך להיות כמו האחרים- מבצע פקודות. להתקדם לכיוון משחק הילדים- התעמולה. כאן נעסוק במושג אנטישמיות- המעבר משנאת יהודים על רקע דתי, לאנטישמיות נאצית שהיא על רקע גזעי, אנטישמיות אידיאולוגית. היהודי תת אדם, לא נמצא בהיררכיית הגזעים- "אונטר מענטש" ניתן להתעכב ליד נקודת המשחק, הרדיו- מה היה תפקידם? התעמולה- הפרדת היהודי מהחברה- היהודים באותה תקופה רואים עצמם קודם כגרמנים ואחר כך כיהודים- הקריקטורות והכרזות של היהודי הנודד, של התולעת מוציאים את היהודי מהחברה, הופכים אותו לתת אדם. - השוואה בין דמות היהודי לגרמני באמצעות משחק ילדים בשם "יודן ראוס". זהו משחק אנטישמי שבו המשתתפים מתקדמים במסלול דרך עסקים של יהודים, שההשתלטות עליהם מזכה אותם בדמות בעלת כובע יהודי. המנצח הוא זה שמביא שש דמויות לנקודת האיסוף, שלידה ציור של משפחה ומתחתיה כתוב: "הלאה לפלסטינה". רצון לעידוד הגירה. אף אחד עוד לא מדבר על רצח והשמדה. - ספר ילדים: "הפטרייה המורעלת" - כרזת התולעת (ביטוי לדה הומניזציה של הגזע היהודי) שבעיניה נראים גם דולר וגם סמל הקומוניזם - כרזות מתוך תערוכה נודדת באוסטריה ובגרמניה המשקפות את תופעת "היהודי הנודד". נאציפיקציה- עם אחד, רייך אחד, פיהרר אחד. אוסף שלטים (שהם תצלומים שהגיעו ליד ושם בשנות ה-70) של אופנוען מהולנד שנסע לאורך עיירות שונות בגרמניה וצילם שלטים אנטי-יהודיים: "היהודי אינו רצוי כאן", "הדרך לפלשטינה אינה עוברת מכאן". איש לא כפה על ראשי העיירות לתלות אותם. יש כאן 2 אלמנטים: 1. מדיניות שמגיעה "מלמעלה" 2. פעילות שמגיעה "מלמטה". החברה הגרמנית הולכת ברובה עם היטלר ועוברת תהליך הדרגתי של נאציפיקציה. חברת I.B.M היא חברת המחשבים הראשונה שסייעה להיטלר בשיקום גרמניה. מי ששייך לקבוצה הנכונה - מתוגמל. יד אחת מתקנת את הכלכלה ויד אחרת מענישה. מה קורה למי שלא משתף פעולה? נשלח לדכאן המחנה הוקם ב-1933 לצורך ניקוי היסודות הא-סוציאליים בחברה או לסילוק אויבי האומה, בהמשך הפך למחנה ריכוז והשמדה. הקמת הגסטאפו לרדיפה אחר מתנגדי המשטר. התעמולה הנאצית זהירה ולא התמקדה רק בסיפור היהודי - מבצע 'האותונסיה' - 'חיים ללא תקווה', "המתת חסד" כדרך לטיפול ב'אחר', בשונה, "בפגום" שמפריע להגיע לחברה מושלמת בגרמניה. עד כאן ראינו בעצם את נקודת המבט הגרמנית, אבל מה קורה ליהודים באותה תקופה? 1938- שנה שמהווה בעצם נקודת מפנה- זה נכון שכבר קודם נעשו פעולות שמוציאות את היהודי מהחברה- יום החרם הכלכלי (שלא מצליח), חוקי הפקידות, וחוקי נירנברג 1935, אבל בשנה זו מתרחשים אירועים שמהווים בעצם את קו פרשת המים, את נקודת המפנה המשמעותית- ❖ מרץ 38 - "האנשלוס" - סיפוח אוסטריה ❖ יולי 38 - ועידת אוויאן בצרפת לטיפול בבעיית הפליטים הרבים מגרמניה ומאוסטריה. לא יוצא דבר מועידה זו- כך לדוגמה הודיע הנציג האוסטרי: "מאחר שבעיית גזע אמיתית אינה קיימת אצלנו, איננו משתוקקים לייבא בעיה מעין זו". ❖ ספטמבר 38 - ועידת מינכן, סיפוח חבל הסודטים לגרמניה. ❖ אוקטובר 38 - גירוש זבונישין. ❖ 9 - 10 בנובמבר - פוגרום "ליל הבדולח" (ספר התורה מלייפציג שניצל).
---	---

כיצד התמודדו יהודי גרמניה עם השבר והאכזבה העמוקה מגרמניה - המולדת, אליה הם הרגישו חיבור עצום? כיצד הם התמודדו עם השבר והאכזבה? מדוע הרוב מחליטים להישאר? נסו לחשוב מה עובר על הורה שמחליט לשלוח את הילד שלו, הפרידה? תחושות האשמה ואמביוולנטיות...	אמירתו של גרינג על הקיר: "לא הייתי רוצה להיות יהודי בגרמניה". יהודי גרמניה הפכו מאזרחים לפליטים והתחושה הייתה שאין לאן ללכת התייחסויות אישיות- החדר האינטימי או חדר הפרדוקס – חפצים מגרמניה ומאוסטריה החדר שבו אתם נמצאים הוא חדר אופייני למשפחה יהודית בורגנית בגרמניה ובאוסטריה של שנות השלושים. הביטוי סביבכם על מראה החדר, על הרהיטים, על התצלומים ועל החפצים הנמצאים בו: חלקם נמסרו ל"יד ושם" על-ידי משפחות שהצליחו לברוח משטחי הרייך לפני פרוץ המלחמה, וחלקם האחר לקוח מאוסף של כלים ויצירות אמנות שהחרימו הגרמנים והאוסטרים מיהודים במהלך המלחמה. החדר וחפציו משקפים מאפיינים מרכזיים של יהדות גרמניה. יהדות זו, שמנתה למעלה מחצי מליון נפש, הייתה מעורה ומעורבת בחברה ובתרבות הגרמנית. רבים מהם הגדירו עצמם יהודים וגרמנים כאחד, וראו בגרמניה את ביתם ואת מולדתם. בחדר סיפורה של משפחת פוזנר-שעולים לארץ ב1933. שרלוטה סלומון - הסיפור שלה הוא סיפור פרטי של קורות משפחה יהודית אחת בגרמניה. שרלוטה מתעדת את משפחתה הבורגנית והאמידה המעורה חברתית בגרמניה ולכן היא דמות מלווה לאורך החדר. הרעיון הוא להוליך אותנו בחלל כשהסובייקט מלווה את העולם של יהדות גרמניה. [אביה היה רופא מנתח ומומחה לסרטן ולאחר פטירת אמה בגיל צעיר (בתחילה היא לא יודעת ממה) הוא נישא לזמרת אופרה שגידלה אותה כבת. עם עליית הנאצים לשלטון (זהו הציור הראשון שלה והיא מציינת את התאריך במדויק) האירוע הטראומטי מבחינתה הוא פיטורי האב והאם שנאלצת לרדת מהבמה עם החלת חוק הפקידות (זהו הציור השני שבו היא רשמה X על הניתוח). בשנת 1935 שרלוטה התקבלה לאקדמיה לאמנות, אך פרשה כעבור שנה כאשר פרס ההצטיינות שהייתה אמורה לקבל ניתן לחברתה בשל יהדותה. האירוע הטראומטי הבא עבורה – מעצר אביה בשנת 1938 ושליחתו למחנה זקסהאוזן. אמה שולחת אותה לצרפת לסבה וסבתה שמתגוררים בדרום צרפת. משם הם נשלחים למחנה גירס וסבתה מתאבדת. אז נודע לה שגם אמה התאבדה בעבר וזה מאיים עליה. פסיכולוג מייעץ לה לצייר ולפרוק את תסכוליה והיא מציירת למעלה מ-1000 ציורים עם הערות כתובות והתאמה מוזיקלית. בכפר היא פוגשת יהודי והם מתאהבים ונרשמים לנישואין. עקב הלשנה הם נתפסים ונשלחים לבירקנאו כשהיא בחודש החמישי להריונה. היא נשלחת מיד לקרמטוריום ובעלה שורד באושוויץ עד ינואר 1944 ואז נפטר. תמונתו נמצאת במקום אחר במוזיאון]. קינדרטרנספורט רק מדינות אחדות דוגמת בריטניה החליטו להגמיש את החוקים המסדירים כניסת פליטים בעקבות ועידת אוויאן. בריטניה התירה לכ-10 אלפים ילדים יהודיים להגר אליה במבצע שנקרא קינדרטרנספורט. בקצה הימני של תיבת הזכוכית הגדולה שלפניכם מוצג סיפורו של הילד היינץ ליטבטיץ בן ה-6, שהיה בן יחיד לאביו. האב החליט שלנוכח הסכנה עליו לשלוח את היינץ לבריטניה. בתיבת הזכוכית תוכלו לראות את הצילומים האחרונים שצילם האב את בנו לפני פרידתם, את הגלויות ואת משחק הילדים ששלח אליו עד פרוץ המלחמה. היינץ, ששינה את שמו להנרי, התגורר במרוצת שנות המלחמה עם משפחת פונר, המשפחה המאמצת... הוא לא ידע שאביו שולח לאושוויץ ושם נרצח. סיפור סנט לואיס- זוהי אנייה שיצאה מהמבורג במאי 1939 ונעצרה בהוואנה כי הקובנים לא נתנו להם לרדת מסיפונה. 960 איש שסידרו ושילמו הכל - ויזות ודרכונים ובכל זאת נודדים ממקום למקום ואף מדינה לא מוכנה לקבלם לכן הם נאלצים לרדת בחופי אירופה. (רק אחת מהם ניצלה - לויז לויין כי היה לה חבר בקנדה. יש לה היום 30 צאצאים! חשוב לדמיין כמה אנשים היו ניצלים אם 959 הנספים מאותה אנייה היו יורדים במדינה כלשהי ... זוהי הטרגדיה של השואה ואלו ההשלכות שלה!) הגירה מגרמניה למדינות אירופה האחרות- היו בטוחים שזה משבר שיעבור ויוכלו לחזור חזרה לגרמניה.
--	--

	<u>בסיום הגלריה – לפני שיוצאים ממנה, ניתן להתבונן במפה, להסתכל על מספר היהודים שהיו בפולין</u> המלחמה פורצת עם הפלישה לפולין ב-1 בספטמבר 1939- מלחמת הבזק. ובגלריה הבאה נעסוק בשנת הכיבוש הראשונה. לקראת היציאה, מצד שמאל, ניצב מסך ובו נאום מתועד של היטלר מינואר 1939 הסרט שלפניכם מתעד נאום שנשא אדולף היטלר ברייכסטאג, הפרלמנט הגרמני, ב-30 בינואר 1939, בכינוס מיוחד לציון שש שנים לעליית הנאצים לשלטון. היטלר חתם את נאומו באיום גלוי: ”אם יעלה בידי יהדות הממון הבינלאומית באירופה ומחוצה לה לדרדר את העמים פעם נוספת למלחמה עולמית – אזי לא תהיה התוצאה בולשביזציה של העולם ועמה ניצחון היהדות, אלא השמדת הגזע היהודי באירופה”.	
	<u>השבר השני</u> תוך כדי כך שהמודרכים מתבוננים בסרטים ניתן לדבר על המלחמה והמשמעות של הסרטים- השבר שאתם חוצים כעת משקף את נקודת המפנה בסיפורנו. באחד בספטמבר 1939 פלשו צבאות גרמניה לפולין. כך פרצה מלחמת העולם השנייה, ששינתה את פניה של אירופה ואת גורלם של היהודים. שימו לב לשורת המסכים המציגים קטעי סרטים ותמונות אותנטיות ממלחמת הבזק – הפלישה לגרמניה - שניהלה גרמניה כנגד פולין. הפגיעה המכוונת באזרחים, והטרור שהשליטו הכוחות הגרמנים עם כיבוש פולין היו קו שבר בלחימה בעידן המודרני. המניע לכיבוש שטחי פולין נבע מתוך תפיסה אידיאולוגית, שראתה בשטחי המזרח מרחב חיוני להתפשטות הרייך. וראתה בסלאווים, ובהם גם העם הפולני, גזע נחות שנועד לשרת את גזע האדונים הארי.	
מה עוד קורה עם הפלישה, יותר נכון רגע לפני הפלישה לפולין? הסכם ריבנטרופ מולוטוב מה רואים? למה מסמנים את היהודים? מה משמעות הסימון? התבוננו רגע בתמונות שרצות על המסך- רואים דמויות שונות, חלקן עם שמות וחלקן ללא, מדוע?	<u>גלריה מספר 3- כיבוש פולין והרס החיים היהודיים</u> <u>לפתוח בכמה מילים על הסכם ריבנטרופ מולוטוב- אל מול המפה :</u> המפה המתארת את כיבוש פולין ע"פ הסכם ריבנטרופ-מולוטוב. (הסכם אי התקפה בין גרמניה וברית המועצות שכלל סעיף סודי על חלוקת פולין). המפה מחלקת בין אזור מסופח לבריה"מ, אזור המסופח לרייך (תחת שליטה גרמנית ומיועד ליישוב גרמנים) ואזור גדול במרכז, בו גרו מרבית היהודים שנקרא גנרלגוברנמן- אזור כבוש תחת שליטה צבאית גרמנית. <u>היומן של דוד שירקוביאק- שמדבר על ימי הכיבוש.</u> לאורך החלל מלווה אותנו היומן והסיפור האישי של דוד שירקוביאק מלודז' שהיה בן 15 עם פרוץ המלחמה. כל התיאורים של כיבוש פולין, חוויית הטרור, ההשפלה, עבודות הכפייה והצער על גירוש הזקנים, הילדים והחולים מתוך הגטו, נאמרים מפיו דרך יומנו ששרד בחלקו [דוד גורש עם הוריו אחותו לגטו לודז' אמו שנחלשה מאוד נתפסה ראשונה להשמדה, דוד עצמו נפטר משחפת ואחריו גם אביו ואחותו נשלחו להשמדה]. <u>מזמינה את הקבוצה להתבונן בעמודת הטרור ועמודת ההשפלה וההתעללות</u> מכאן בעצם תלווה אותנו השאלה של <u>הידיעה והתודעה</u>: האם יהודי פולין יכלו לקרוא "נכון" את המציאות? התדרדרות היחס אל היהודים – ניתן לדבר על כך תוך כדי התקדמות לקיר הסימונים. המדיניות האנטי יהודית, בעיקר כלפי האנשים עם החזות היהודית, הפקודות הניתנות אל מול "הפעולות הספונטניות, והיוזמות האישיות" נגד היהודים. קיר הסימון: סימון= אבדן הזהות האישית, מעתה ההתייחסות היא לזהות האתנית היהודית בלבד, לכן זה ראשיתה של <u>הדה הומניזציה</u> ליהודים. בתמונות שרצות על המסך- חלקן עם שמות וחלקן ללא- אבדן הזהות. - הדמויות ללא השמות הם בעיקר ילדים, כנראה ילדים שלא שרדו ולא משפחתם ולא יודעים את שמם, כי לא היה מי שיעיד על שמם.	

מה לוקח איתו אדם שמגרשים אותו? איפה מוקמים הגטאות?	כיבוש פולין יוצרת בעיה של הפליטים היהודים - איגרת הבזק - ריכוז היהודים וגירושם לגטאות- מחפשים פתרון לבעיית היהודים ואגרת הבזק נותנת את הפתרון הראשון- הגירוש לגטאות. גירוש שמטלטל את עולמם של היהודים הגירוש ללודז'- צלם יהודי בשם <u>מנדל גרוסמן</u> עמד בהיחבא בפינת רחוב, ותיעד במצלמתו את תהליך העקירה של יהודי עירו. הסתכלו בחפצים הנישאים על גבי מזחלות, חלקן מאולתרות. חיים שלמים נארזו בחיפזון, כאשר איש לא ידע אז מהי משמעותו של שטח המגורים היהודי. בתוך פרק זמן קצר ביותר נאלצו היהודים להכריע אילו חפצים יועילו להם בגטו, ולהיפרד בכאב ממקום מגוריהם ומן הקניין הרב או המועט שצברו בעמל של דורות. הגטאות מוקמים בשכונות העניות ביותר בכל עיר.	
	השבר הרביעי- מסעות הכיבוש של הגרמנים- התרחבות הכיבושים של הנאצים- זהו שוב ציר המלחמה ואיתו התרחבות הגטאות. הגלריה הבאה תציג בפנינו 4 מודלים של גטאות- ורשה, קובנה, לודז', טרזינשטט	
מהו לדעתכם ההבדל בין התמונות? מדוע היחס ליהודים והקצב של טיפול ביהודים היה שונה בין מזרח למערב? לדוגמא בהולנד: בשל הלך הרוח במדינות אלו, הנאצים היו זהירים יותר...	בקרי הכניסה שתי תמונות: התבוננו בשני התצלומים המוגדלים שלפניכם. מצד שמאל ניתן לראות את הקמת חומת הגטו בוורשה, שהייתה עד פרוץ המלחמה בירת פולין. הצילום שמימין מציג שלט שנתלה באמסטרדם שבהולנד, המתריע על הכניסה לרובע היהודי ההיסטורי בעיר. גטו סגור מול גטו פתוח ולמרות הכל גורלם של כל היהודים מכל הגטאות היה זהה, לא משנה באיזה גטו חיית פתוח או סגור הסוף הוא- השמדה. בחלק של מערב אירופה - אם בוחרים להיכנס אליו- נדבר על: הולנד הולנדים רבים הסתירו יהודים רבים והם נמצאים במקום השני בחסידי אומות העולם, אך היו גם מקרים רבים של שיתוף פעולה של הולנדים עם השלטונות הנאצים. תמונות מה"מצוד הגדול" בפברואר 1941: הייתה הפגנה שקשורה בהתפרעויות של התנועה הנאצית ההולנדית באזור הרובע היהודי שבמהלכם נפצע אחד ונהרג אחד מאנשי הס"ס. הגרמנים הגיבו לכך במעצר 400 יהודים בכיכר דניאל יונאס מאיר באמסטרדם. אחד מהם היה מאיר ויארה וסיפורו מופיע בתצוגה. על סמך סיפורו האישי הביאו את התמונה. האירוניה היא שויארה הלך תומו לבקר את אמו שגרה בכיכר ונעצר. הוא לא הספיק להיפרד מאשתו ההרה ונשלח למאטהאוזן. בצוואתו האחרונה הוא כתב: "אם ייוולד לנו בן קראי לו יעקב בן מאיר ואם בת תקראי לה רחל". שבועיים אחר כך נולדה בתו והיא ואמה ניצלו, אך הוא נספה. צרפת ביוני 1940 נכבשה גם צרפת בידי הגרמנים ורואים במוזיאון תמונה גדולה של היטלר במגדל אייפל (ניתן לספר על כ-300,000 היהודים שחיו בה - מחציתם וותיקים בה, ומחציתם מהגרים שהגיעו אליה בשנות ה-20 או פליטים מגרמניה ואוסטריה עם עליית הנאצים לשלטון. צרפת חולקה לשני אזורים שליטה: בצפון - הוחל שלטון צבאי גרמני ובדרום - קמה מדינה צרפתי לאומנית ואנטישמית שבירתה וישי בראשות המרשל פטן. השלטון הגרמני וממשל וישי התחרו ביניהם על מידת הקיצוניות ביישום המדיניות האנטי-יהודית. ב-4 לאוקטובר 1940 פרסמו הגרמנים את "תקנון היהודים" שהפך אותם לנטולי זכויות אזרחיות). חפצים של <u>משפחת הורונצ'יק</u> ותמונה שלהם בצרפת ונראה גם ליד הקרון באושוויץ (משפחת מהגרים מלודז' שהגיעה לפריז ב-1926. 4 מחמשת ילדיהם נישאו למהגרים והקימו	גלריה מספר 4- גטאות

מה רואים? מהם הקשיים והמצוקות בגטו העולים מתוך התמונות? כיצד התמודדו היהודים עם קשיי החיים בגטו? עשייה חינוכית-תרבותית, תיעוד וסולידריות שלא פסקו לרגע גם בתוך חומות הגטו- המטבחים הציבוריים עונג שבת- <u>ד"ר עמנואל רינגבלום</u> דילמת החיים בצל המוות? איך ממשיכים ולמה? - רוח האדם. היום אנחנו טוענים שהעיסוק בחינוך,	משפחות וכולם חיו יחד בחצר אחת בנוסח מזרח אירופאי. כל פעם שמישהו מבני המשפחה היה נלקח להשמדה השאר שמרו על חפצי המשולח. עם פרוץ המלחמה, הבן והחתנים התנדבו לצבא הצרפתי ואף זכו לתעודות הוקרה על הצטרפותם לצבא המוצגות במוזיאון. הם לא ברחו לממשל וישי ונותרו בפריז כשהם חשופים לחקיקה גזענית. השבר הראשון התרחש כלפי יהודים מהגרים ולא כלפי וותיקים): בוויטרינה עריסה - עליה כתוב "פרנסיין" אותה הכין האב לבתו במחנה. תמונת האם אסתר עם בנה שנולד ב-1940 והחולצה שלה בתמונה היא החולצה בווטרינה (החולצה נשארה בבית אחרי שאסתר נעצרה ונשלחה לדראנסי ואח"כ לבירקנאו. כשהיא על הקרון היא כתבה גלויית פרידה לבנה רישארד ולשאר בני משפחתה שנותרו בפריס. הגלוייה נמצאה ע"י עובד רכבת צרפתי והגיעה ליעדה. היא נשמרה ביד ושם בחלל של השילוחים. את המכתב הזה קרא רוח"מ שרון בפתיחת המוזיאון במרץ 2005). – נראה אותה כשנגיע לחלל השילוחים. צפון אפריקה- חשוב לעצור כאן כי בעבר שואת יהודי צ' אפריקה לא הייתה מדוברת כמעט ולכן לא היה לה ייצוג במוזיאון ולא באף מקום בעולם. עוד חשוב להבין כי סיפורן של מדינות צפון אפריקה בשואה איננו אחיד : מדינות צ' אפריקה היו קולוניות של צרפת (מרוקו, תוניס, אלג'יר, טנז'יר) ושל איטליה (לוב). 1938 - חוקי גזע בלוב, בנוב' 1942 - הפיכת מדינות אלו לארצות תחת הכיבוש הגרמני והקמת מחנות כפייה (כמו מחנה ג'אדו בלוב), 1942/1943 - הובלת 700 מיהודי לוב לברגן-בלזן וחלקם להשמדה. מספרם קטן לעומת יהודי אירופה ובכל זאת החשיבות של הסיפור שלהם היא כדי להוכיח את הטוטליות- עד היהודי האחרון. גטאות מזרח אירופה- (יש לבחור 2 מהגטאות אם לא עסקנו במערב אירופה וצפון אפריקה, אם כן עסקנו במערב אירופה נוסף עוד גטו אחד ממזרח אירופה ואז כדאי לדבר על גטו ורשה). במרחב של הגטאות נדבר על הקושי, הרעב, ההשפלה לצד שמירה על רוח האדם- התרבות, האמנות החינוך. הסרט- חיי היום יום בגטו- ניתן לתת למודרכים לצפות. גטו ורשה: מראה מרחב גטו ורשה- יש החלטה לשוות אופי מיוחד לכל גטו במוזיאון ומכאן ההחלטה לעצב רחוב אותנטי בוורשה. מדוע? כי החיים בגטו התנהלו ברחובות ... הבחירה נפלה על רח' לשנו שהיה רחוב ראשי בגטו. כל המוצגים אותנטיים: ריצוף האבנים מרח' נלבקי (האבנים הוענקו ליד ושם ע"י עיריית וורשה. גם כאן וגם אח"כ בחלל השילוחים והמרד בגטאות המבקר ידרוך על אבנים אמתיות של הגטו), מערכות התאורה (בעמוד התאורה יש חור של קליע), עגלת המתים מגטו ראדום (בתחילה שימשה כעגלת חציר ואח"כ עגלת מתים), הצילום מעל הספסל. - ממול על הקיר ניתן להקריא את הציטוט של פרופ' גוטמן: "קצוץ משתי קצותיו ... מלא אנשים, אנשים בכל אשר תפנה ... בכל יש רעש והמולה, בכל - המוני בני אדם דחוסים", ושל הרב ניסנבויס: "זוהי שעה של קידוש החיים ולא של קידוש השם במוות" ... היום המצב הפוך וצו התורה הוא לחיות (שני הציטוטים מספרים את סיפור הגלריה של גטו וורשה - מצד אחד, תנאי חיים בלתי אפשריים ומצד שני, התמודדות מדהימה ועוצמות נפש שהתגלו).
--	---

בתיעוד, בתרבות ואמנות זו גבורה-מדוע? הידיעה והמודעות, ההפנמה מלווים אותנו לאורך כל הסיור- מה ידעו? מה הפנימו? מה היה מצב התודעה למה שקורה- גטו קובנה מייצג את העניין מאוד ואף משנה את יחסי הכוחות בין הידיעה למודעות וההפנמה, מדוע?	- הקיר של יו"ר היודנרט בגטו, אדם צ'רניאקוב. מוצג בו היום שכתב מדי יום עד מותו ב-1942 ובו דימוי של המצב בגטו לספינת הטיטניק - אנייה טובעת ורב החובל שמנסה לשם עידוד רוחם של נוסעי האנייה להשמיע תזמורת ג'אז שתנגן להם: "רבים מעלים נגדי טענות על שאני עורך שעשועים לילדים, פתיחות חגיגיות של גינות"... המטרה היא לתאר את הקושי בניהול הגטו בתנאים בלתי אפשריים. ניתן לדבר על ראש היודנרט- צ'רניאקוב ומתוך כך על תפקיד היודנרט. גטו טריזינשטט- טריזין- "גטו לדוגמא" בטרזין - עיר מבצר בצפון מערב צ'כיה, הקימו הנאצים בנובמבר 1941 גטו בו נכלאו יהודי גרמניה, קשישים ובעלי זכויות מרחבי הרייך וכמה אלפי יהודים מהולנד ומדנמרק. למעשה שימש הגטו בפקוד אנשי הס"ס מחנה מעבר למחנות ההשמדה. את החיים הפנימיים ניהל היודנרט. על אף תנאי הצפיפות הקשים, דלות המזון וחובת העבודה התקיימה בגטו פעילות חינוכית ותרבותית ענפה שביטאה את רצון הכלואים בו לחיות ולהשכיח את מצבם העגום. לקראת ביקור הצלב האדום הבינלאומי ביוני 1944 ניצלו הנאצים פעילות זו ליצירת מצג שווא של קהילה תוססת, חיונית ואוטונומית. עד לשחרורו באפריל 1945 גורשו לטרזין יותר מ-155,000 יהודים; 35,440 מהם נספו כבר בגטו וכ-88,000 נשלחו להשמדה. במאי 1945 טריזין היה המחנה האחרון ששחרר ע"י בעלות הברית. התא המשפחתי התפורר מיד עם ההגעה, משום שהיו צריפים נפרדים לנשים, לגברים, לקשישים ולילדים. לכן, מהבחינה הזו מדובר במחנה לכל דבר. מצד שני, המחנה נוהל במידת מה ע"י היודנרט - מה שמאפיין גטו ולכן קשה להגדיר את המקום. מוצגים- המונופול, הספר תומי, היוםנים הכתובים בעברית, סרט הצלב האדום, מקהלת האופרה של הילדים- גטו קובנה- מאפשר לנו את החיבור למבצע ברברוסה- הגטו הוקם ב-25 ביוני 1941 עם תחילת מבצע ברברוסה. זהו יום שזכור מאוד ליהודי קובנה בשל הפוגרום הנורא של כ-6,000 יהודים שעשו שכניהם הליטאים בעידוד הגרמנים, כחלק מקבלת הפנים להגעתם לליטא. הגירוש לגטו החל ב-15 לאוגוסט 1941 ונכלאו בו כ-30,000 איש. תאריכים נוספים חשובים בחיי הגטו: "האקציה הגדולה" ב-28 לאוקטובר 1941 אז נשלחו כ-10,000 יהודים לפורט התשיעי ונספו שם. בקיץ 1943 כבר הפך הגטו למחנה ריכוז - 1,200 זקנים, תינוקות וילדים נרצחו בו. גטו קובנה שונה וייחודי גם בשל עניין המודעות של היהודים בו למה שמתרחש. עד כה ראינו גטאות בצל מוות הנובע מרעב ועבודה, קובנה הוא גטו בצל מוות בשל רצח. עם הפלישה לשטחי בריה"מ, החל הרצח השיטתי והמוות היה לעובדה ברורה ונוכחת. לכן החלק החשוב הבא במוזיאון הוא החלל העוסק ברצח ע"י חיילי האינזצגרופן. - בכניסה לחלל הגטו מוצגים קטעי יומן של חברי תנועת "ברית ציון" [זוהי תנועת נוער שהוקמה בחשאי בגטו קובנה, מתוך רצון לחזק את הזהות הציונית בקרב הצעירים]. מבצע ברברוסה- נקודת המפנה במלחמה, ומה שקורה בברה"מ לאחר מבצע ברברוסה- הפלישה לברית המועצות והפרת הסכם רובנטרופ מולוטוב. ב-22 ביוני 1941 פתח היטלר בהתקפה מסיבית כנגד ברית המועצות, ובכך הפר את הסכם אי-ההתקפה שנחתם בין המדינות כשנתיים קודם לכן. מבצע ברברוסה, כפי שנודע לימים, היה למעשה תחילתה של מלחמת הכול בכול – מלחמה אידיאולוגית חסרת רחמים וגבולות
---	--

	השבר החמישי- לא נתייחס למה שישנו בשבר אבל- אם פתחנו בתחילת הסיור במוזיאון במבנה של המוזיאון- ניתן לדבר על כך שאנחנו במקום הנמוך ביותר במוזיאון, ולא סתם- הכניסה שלנו לגלריה הבאה הוא המקום הנמוך והנורא ביותר בכל תקופת המלחמה	
ננסה לעקוב מכאן גם אחרי מוטיב הידיעה וההפנמה עם הפלישה לברית המועצות.	בכניסה לגלריה- בתמונה בכניסה לגלריה נראה שריפה של בית וציטוט של הפקודה של גנרל פון מנשטיין, שהיה מפקד הארמיה ה-11, (נחשב לאסטרטג המבריק ביותר במלחמת העולם השנייה. הוא עמד בראש הגייסות שפרצו לרוסיה ב-1941 "מאז ה- 22 ביוני עומדת האומה הגרמנית בעיצומו של קרב לחיים ולמוות... יש לעקור את השיטה היהודית -בולשביקית מן השורש אחת ולתמיד" ישנה חשיבות גם לכך שמי שאומר את הדברים הוא איש צבא, וורמכט, ולא מצמרת הפיקוד הנאצי. שתי שורות של צילומים מפה של התקדמות הפלישה בצד שמאל- התמונות צולמו בעיירה יאשיונובקה במחוז ביאליסטוק. ב 27 יוני 1941 כובשים הגרמנים את העיירה, שורפים את החלק היהודי שלה ועוצרים את הגברים בשלב הראשון. רואים בתמונות את הפרדת המשפחות וזעקת הנשים. בצד ימין- תמונות של ירי באוכלוסייה לא יהודית. הפתעה, הפרדה, הליכה אל הלא נודע. 4 פלוגות איינזגרופן לכיוונים שונים בברה"מ המסלול המודגש הוא של הקבוצה שאחריה אנחנו עוקבים במוזיאון- איינזגרופן C 4 יחידות האינזגרופן כללו כ-3,000 חיילים, כשהמוקד בגלריה בקיר הבא יהיה של יחידת C ולכן היא מסומנת במפה בחץ אדום (זו יחידה שפעלה באוקראינה הצפונית והמרכזית ונוהלה בפקודו של הד"ר אוטו ראש ומנתה כ-1,000 חיילים. היא הגיעה ללבוב ומשם נעה מזרחה עם התקדמות החזית) ההיגיון העיצובי היה שכך ניתן לעקוב אחר מסלול אחד של רצח שנעשה במשך 3 חוד' בלבד ולהבין איך הם עברו מעיר לעיר/עיירה ורצחו. הרצח ההמוני מתחיל בעצם לפני מחנות ההשמדה, במקומות שונים בברה"מ ובעיקר ביערות בבורות הירי- בעצם זהו תחילתו של הפתרון הסופי. בתערוכה ניתן לראות תמונות ועדויות ומסמכים ממקומות שונים, אתמקד לרגע בתמונה שלפנינו- מפנה את המבט לבאבי- יאר : באבי יאר שימש כאתר פיקניק בסופי שבוע והוא סמוך כ-10 ק"מ לעיר קייב. מאפיין בולט של הרצח שהוא מתבצע בקרבת מגורי האוכלוסייה. בסוף ספט' חיו בקייב כ-70,000 יהודים. לפני הפלישה חיו בה כ-150,000 והרבה ברחו או גויסו לצבא. הסיפור של באבי יאר הוא הסיפור של קייב שנכבשה ב-19.9.1941. רבים מיהודי העיר פונו- זו הסיבה שאפשר לדבר על ה"אוזוקאציה" ועל כך שהיה זמן לפנינו עד לכיבוש הגרמני. מי שנרצחו בבאבי יאר היו האוכלוסייה הנוותרת: בעיקר נשים, ילדים וקשישים. ה akvd הצליחו להפציץ אזורים שבהם היו גרמנים. הנאצים החליטו שכפעולת תגמול הם יוציאו להורג את היהודים. ב-18 בספט' תלו הגרמנים מודעות בעיר בהן הם ציוו על היהודים להתייצב במקום סמוך לעיר, ליד תחנת רכבת וליד בית קברות יהודי ונוצרי. מצד שני במודעה הם איימו על האוקראינים שלא יבצעו שוד של הרכוש היהודי. היו כאן שני אפקטים: האחד כלפי היהודים - ליצור הטעייה שהם יחזרו בהמשך לבתים שלהם כשהגרמנים שומרים להם על הרכוש, ומצד שני כלפי האוקראינים - לצ'פר משתפי פעולה.	גלריה מספר 5: מצע ברברוסה והפתרון הסופי
מהיכן מגיעים הצילומים? מי מצלם?		למה צריך ליצור הטעייה?

ניתן לשאול את התלמידים מה יקרה כעת לדעתם ומה חשיבות השלב הזה במלחמה ובשואה? נתבונן רגע למעלה- קורי העכביש- על מה חשבו מעצבי התערוכה?	בבאבי יאר נרצחו בתוך יומיים בלבד 34,000 יהודים, מתוך כ-100,000 אנשים סה"כ שנרצחו באתר. התמונה בשחור לבן מימין: רואים חיילים עומדים מעל גבעה. היא צולמה ב-1943 ומי שרואים ישובים בתוך הגיא העמוק היו חיילים מפרויקט 1005 שהובאו במיוחד לצורך טשטוש ראיות. לפני ועידת ואנזה לעצור ליד הקיר של דמותם של רוצחים- הקופסאות השחורות. מומלץ לקרוא מאחת מהן: לדוגמה: קרל קרצ'מר שהיה קצין ומפקד כתב לאשתו וילדיו על המתרחש ואמר שזוהי חולשה לא להיות מסוגל לראות אנשים מתים: "הדרך להתגבר על הקושי הוא לעשות את זה כמה פעמים עד שמתגברים". אין צורך להתחיל לפרט על כל אחת מהדמויות, אלא כדאי לפתח את ההקשר האידאולוגי שהיה לכל האנשים הללו: ניתן לעמת את התפיסה של בראונינג בספרו "אנשים רגילים" (שחקר יחידת משטרה גרמנית של אנשים מבוגרים דווקא ממעמד בינוני) מול התפיסה של גולדהאגן בספרו "תליינים מרצון בשירות היטלר". הם היו בני אדם רגילים שהפכו לרוצחים וזה מעצים את הזוועה! זו הייתה מערכת שלמה ששמה לה למטרה - רצח! העובדה היא שמעמד והשכלה אינם מחסום לרצח. ההוכחה לכך היא שמבין הנאספים בוועידת ואנזה 9 היו דוקטורים! ועידת ואנזה- - בין וועידת ואנזה לבין שאת יהודי רומניה יש פאנל העוסק בכניסת ארה"ב למלחמה לאחר המתקפה היפנית בפרל הארבור ב-7 בדצמ' 1941. ב-20 בינואר 1942 נערכה בפרבר ברחוב ואנזה בברלין, ישיבה בנושא הפתרון הסופי של השאלה היהודית. ריינהרד היידריך, ראש המשרד הראשי לביטחון הרייך בס"ס ויוזם הכינוס, זימן אליו נציגים ממגוון זרועות של השלטון הנאצי. היידריך מזמן את הישיבה ל-9/12 אך בשל אירועי פרל הארבור הישיבה נדחתה לינואר 42. ישיבה זו שהתכנסה כחצי שנה אחרי תחילת הרצח השיטתי של היהודים בחזית המזרחית, נועדה לתיאום הרחבתו של הרצח והחלתו על כלל יהודי אירופה. כוונת הוועידה הייתה ליצור שיתוף פעולה והירתמות של כללים המשרדים והרשויות ברייך לצורך ביצוע התכנית שהוצגה בפני המשתתפים להשמדתם של 11 מיליון יהודים. השם המקורי הוא ישיבה ולא ועידה. זו טעות שנתפסה (יש על כך מאמר של פרופ' מכמן). קופסאות האור של הוועידה מטרתן ליצור מעין שולחן וועידה. הגיעו למסקנה שאת שולחן ואנזה טוב יותר להציג ע"י עריכת שולחן והגדלת תמונות. להפנות תשומת לב למגוון המשרדים הממשלתיים שהשתתפו בוועידה - יש כאן את סוגי הנאצים: הנאצי האידאולוג שירצח עד היהודי האחרון, ומצד שני את הנאצי הפרגמטי שחיפש איך להרוויח מהסיטואציה. כמו כן, חשוב לשרש דעה רווחת ומוטעית כי בוועידה התקבלה ההחלטה על הפתרון הסופי, אלא שכאן חשבו על ייעול הרצח ונעשו תיאומים משמעותיים בין משרדי הרייך. - מכתבי הזימון נמצאים בוויטרינה מימין. רשת קורי עכביש ניצבת מלמעלה כדי לדמות לרשת הרכבות, לרשת ההטעיה, לרשת הטוטלית שנפרשה עפ"י אירופה, כשלאט לאט בדרכי רמייה והטעיה מצאו עצמם היהודים בתוך המלכודת. כעת יתחילו השילוחים מכל רחבי אירופה למחנות ההשמדה וזו המחשבה שתוביל אותנו לגלריה הבאה ...	
מה משמעות הרכבת בהתפתחות הקידמה? המודרנה? ולמה הקידמה הזו משמשת בתקופת השואה?	שבר 6- פסי הרכבת. כאן ניתן לדבר על הרכבת- המודרנה שהופכת לכלי רצח. פסי הרכבת הנמצאים בשבר מובאים מאושוויץ- בירקנאו ע"י נציגה מיד ושם. היא התעקשה להביא מקטע של מסילה עם מעצור (סמליות של סוף הדרך ? תחנה אחרונה	
	בכניסה לגלריה נקדים ונאמר: בשנת 1942 לאחר וועידת ואנזה פתחו הגרמנים במבצע שיטתי ומקיף להשמדת יהודי פולין ("מבצע ריינהרד"). בשורה של אקציות נעקרו היהודים מן הגטאות ושולחו למחנות ההשמדה בקרונאו משא דחוסים. במהלך שנה וחצי הושמדו בשיטתיות כ-2 מיליון יהודים. הגרמנים נקטו באמצעי הפתעה ורמייה כדי להטעות את הקורבנות ובהודעותיהם הם השתמשו במינוח "יישוב מחדש במזרח". בסיוע	גלריה מספר 6: השילוחים ומחנות ההשמדה-

**מבצע
ריינהרד**

יחידות עזרה מאוקראינה ומהארצות הבלטיות ניהלו הגרמנים את האקציות באכזריות ובברוטליות במהלכן הופעלו אמצעי טרור ואלימות שלא הותירו ליהודים זמן להימלט או למצוא לעצמם מקום מסתור. הגטאות חוסלו בזה אחר זה עד האחרון שבהם.

שני השערים והאבנים מהגטו הם ייצוג סמלי של הגטו. עיקר התצוגה - תצלומים מאלבום של קצין ס"ס שצילם מהלך של גירוש.

- ❖ **נגיע לטרבלינקה - נדבר על מבנה המחנה**
- ❖ **במקביל נדבר על השילוחים מורשה - האומשלגפלאץ, סיפור צ'רניאקוב לאחר שמסר את השמות לאקציה הגדולה - ההתאבדות שלו.**

גטו ורשה-

בצילום הגדול- כיכר השילוחים יושבים בצפיפות ללא אוכל או מים.
אבני הריצוף מלוות אותנו לאורך המוזיאון ומצביעות על כך שמדובר בגטו ורשה.
גטו שקיים שנתיים בתנאים קשים, אנשים מותשים, חולים.
6 שבועות יום יום מועלים כ 300 אלף יהודים להשמדה במחנה טרבלינקה.
הגירוש החל ב **22 יולי 1942, ערב תשעה באב, והסתיים ב 21 ספטמבר 1942 יום הכיפורים**

טרבלינקה

מבצע ריינהרד :

- ❖ מבצע ריינהרד הוא שם הצופן שניתן לרצח היהודים בשטחי הגנרל גוברנמן בפולין הכבושה.
- ❖ המבצע נקרא ע"ש של ריינהרד היידריך. כתוצאה מיוזמתו של אודליו גלובוצ'ניק, ראש המשטרה והאס.אס במחוז לובלין, ושל אנשי אס אס נוספים ובאישורו של הימלר הוקמו במסגרת המבצע שלושה מחנות השמדה : בלז'ץ, סוביבור וטרבלינקה
- ❖ המחנות כולם הוקמו באזורים מבודדים אך סמוכים למסילות רכבת ראשיות, מתוך כוונה להקל על הובלת הקורבנות למחנה ועל הובלת רכושם הנגזל לגרמניה.
- ❖ טרבלינקה למשל לא רק שהייתה מוקפת יערות אלא כדי להסתיר אותה עוד יותר מהקורבנות שבאים ברכבת היו שולחים אסירים לקצוץ ענפים מהחורשות הסמוכות ולקלוע בגדר התיל שהקיף את המחנה. ובארבע הפינות של המחנה היו מגדלי שמירה ומכונות ירייה. כלומר, גם עין שמפקחת מלמעלה. הובאו אנשים בעל כורכם ובהטעייה.

חלל המרידות- מרד גטו ורשה :

- בתוך כל הכאוס וההשמדה, היה חשוב למתכנני המוזיאון להכניס את חלל המרידות וכמובן את מרד גטו ורשה- כדי להראות שהתגובה לגירוש לא היתה כצאן לטבח...

מרד גטו ורשה :

בתגובה לגירוש הגדול בקיץ 1942 הקימו תנועות הנוער וארגונים פוליטיים את הארגון היהודי הלוחם ואת האיגוד הצבאי יהודי. ב-18 בינואר 1943 פתחו הגרמנים באקציה נוספת. חברי המחתרת סברו כי מדובר בגירוש סופי. הם הגיבו בהתנגדות חמושה, בעוד רוב הציבור היהודי הסתתר וסירב לפקודות ההתייצבות הגרמניות. האקציה הופסקה ותושבי הגטו הבינו כי חיסול הגטו הוא רק עניין של זמן. חברי המחתרת פירשו את הנסיגה הגרמנית כתגובה לפעולת ההתנגדות והמשיכו בהיערכות להתנגדות המזוינת.

איך נראים היושבים?
האם הם לחוצים או מפוחדים?

מה היה חלקו של
היודנראט במבצע
הגירוש?

מדוע לא התנגדו?

מה היו שיטות
ההטעייה והרמייה
בהן נקטו הנאצים
כדי לאפשר את ביצוע
השילוחים?
ההבטחה ללחם וריבה,
יש בתחנות שלטים עם
חיצים, אומרים להם
שזה מחנה מעבר,
קניית כרטיסי רכבת,
לעיתים גם קניית
כרטיסים של הלוך
ושוב, המסילה נראית
שהיא ממשיכה אבל זה
"פייק".
אומרים להם שצריכים
לעבור חטוי, לא
לדאוג, חלק יעבדו,
בטרבלינקה אמרו להם
לקשור את הנעליים
כדי שיהיה להם יותר
קל למצוא אח"כ,
קיבלו קבלה עם שמות
כדי שיהיה להם קל
למצוא אח"כ, חלק
התבקשו לכתוב
מכתבים לקרובים
שלחם בגטו,
לא נותנים זמן לעכל,
פוקדים מהר מאוד מה
לעשות.

מה לקחו איתם? מה כבר ידעו בשלב הזה? מה השאירו אחריהם כעדות אחרונה? הרשימות- מערב אירופה מול מזרח אירופה נאמר על השמדת יהדות הונגריה שהיה זה טרגי במיוחד, מדוע? מתי זה מתחש? מה קורה מבחינת התקדמות המלחמה?	המרד: ב-19 באפריל 1943, ערב פסח התש"ב, החלה האקציה האחרונה. הגרמנים הופתעו מעוצמת ההתנגדות מצד הכיתות הלוחמות ומהתבצרות תושבי הגטו בבונקרים ובמקומות מסתור. עמדות אי"ל בהנהגתו של אנילביץ' היו פרוסות ברחבי הגטו ואנשי האצ"ל בפקודו של פרנקל ריכזו את לחימתם בכיכר מורנוב. בתגובה החלו הגרמנים בשריפה שיטתית של הבתים והגטו כולו בער והיה למלכודת מוות. למעלה מחודש ימים נאבקו יהודי הגטו ... נכנסים לחלל עם הציטוט המפורסם של אנילביץ' על "חלום חיי קם והיה ... הייתי עד ללחימה מופלאה ומלאת גבורה של הלוחמים היהודים" הקשריות - בשליחות המחתרת: "הנערות הגיבורות ... הנוסעות הלך ושוב לערים ולעיירות בפולין, מצוידות בתעודות אריות כפולניות או אוקראינות ... מידי יום ביומו היו נתונות לסכנות הגדולות ביותר ... הן מקבלות על עצמן את השליחויות הקשות ביותר וממלאות אותן ללא צל של היסוס ... יש צורך לנסוע ולהבריח ... פרסומים מחתרתיים תיעוד, כסף ... צריך להציל חברים ... הן הראשונות שהביאו את בשורת הטרנדית של וילנה ... כמה פעמים ראו את המוות עין בעין?" (מיומנו של רינגבלום). יש מפה קטנה שמראה את נתיבי הפעולה של שתי קשריות – פרומקה וטוסייה. תמונת 3 קשריות: הדמות משמאל היא תמה שניידמן (הייתה חברתו של חבר המחתרת מביאליסטוק מרדכי טננבאום ממובילי רעיון הלחימה בגטאות ונסעה עשרות פעמים בין ביאליסטוק לורשה), מימין לונקה במרכז בלה חזן שהיא היחידה ששרדה משלושתן (הן צולמו בחג המולד בביאליסטוק שזכור לרעה בתולדת הגטו כי הייתה בו השתוללות של גרמנים ושיכורים מקומיים ברחובות. לונקה הייתה הראשונה להיתפס עם תמונה ונכלאה בפאביאק. בלה נתפסה עם אקדחים ועיתון מחתרת. שתייהן נשלחו לבריקנאו כפולניות. לונה נרצחה שם ובלה שרדה. תמה נספתה במהלך האקציה בגטו ורשה בינואר 1943). המשך השילוחים מאירופה כולה החלל בנוי במבנה אחיד לכל המדינות וכדאי לבחור מדינה אחת או מקסימום שתיים: עמוד ובו מכתב אחרון/ עדות/ מסמך רלוונטי/ חפצים שלקחו איתם המגורשים. לעיתים יש מסך עם סרט אותנטי או ויטרינה עם אלמנטים הקשורים לגירוש. בפינה יש עמודה של גירוש יהודי שדלוביצה מפולין. הרכבות שעטו 24/7 ברחבי אירופה. מוצגות רשימות שילוחים של 3 ימי גירוש ממקומות שונים 23-25 במרץ 1943. בצד ימין - רשימת שילוחים של טרנספורט 53 ממחנה דרנסי בצרפת שהיה מחנה מעבר ושימש גם כמחנה ריכוז. הטרנספורט נשלח לסוביבור. הראשון משמאל - יעקב ואן סומרן+מכתב אחרון שכתב לפני שנשלח לסוביבור. אח"כ מכתב של מישהו שנשלח מדרנסי באותו יום. - טרנספורט של ילדים: בתוך הרשימה יש שמות באדום של ילדים ששולחו לבד והתמונות שלהם מופיעות מתחת לרשימה. כדאי להפנות את תשומת הלב לתאריכי הלידה: גילברט רוזה למשל הייתה רק בת חצי שנה כשהיא שולחה לבד. - שילוחים מסלוניקי: אין רשימה שיטתית ואין מספרים, היחס אליהם היה אחר והם נלקחו לבריקנאו. השמדת יהדות הונגריה- עד מרץ 1944 החיים בהונגריה התנהלו כרגיל גם כשורשה בערה והמרד שם התרחש. אלמנט הזמן מודגש בתצוגה של הונגריה. השעון שעוטר ב-12 תמונות של ילדים ממשפ' דתית או חרדית. בעל השעון הפקיד אותו אצל השכן וכך הוא נמצא. עם פלישת הגרמנים להונגריה, תמונת המצב אצל היהודים משתנה במהירות כואבת. הכיבוש והשילוח היו מידיים! - הבובה ג'רטה של אווה מודבל - היא כותבת לבובה שלה עד היום מה עובר עליה וביד ושם כבר מזהים את המעטפות שהיא שולחת לה. - סיפור הצמות של לילי הירש - (1932 - 1944) זוג צמות בתוך תיק לטלית. ד"ר יצחק הירש הוא רופא מקרית אתא והוא הציע ליד ושם את הצמות של אחותו. הוא היה בן 13 והיה בת 12 בטרנסילבניה כשאמה החליטה לגזוז את צמותיה לפני הכניסה לגטו. יצחק שרד גם את צעדת המוות ואף פגש את אביו לאחר המלחמה. השכנים החזירו לו את התיק עם הצמות
--	---

מדוע הקרון הוא כ"כ משמעותי וסמלי בסיפור השואה? שלילת האנושיות הגדולה בעצם ההעלאה לקרון - מתים וחיים יחד ללא הפרדה, קרונות בקר ולא נוסעים, אין אוויר, אין מים, אין מזון. הקרון הוא אמצעי להמון משמעותי בסיפור הרצח לבקש ממודר.ת להתרחק מהמיצג ובדוק איזה צבע של נעליים במיצג?- מרחוק הכל נראה שחור. ואז להתקרב ולבדוק את הצבעים, הגדלים וכו...	הקרון- תפקידו למרגלות הקרון - ניצבים מכתבים אחרונים כמו של אסתר פרנקל (ממשפחת הורונוצ'ק שבעלה עשה מיטה קטנה לרישארד שלה והיא הוצגה בחלל של יהודי צרפת) אסתר פרנקל- כשהיא על הקרון היא כתבה גלוית פרידה לבנה רישארד ולשאר בני משפחתה שנותרו בפריס. הגלויה נמצאה ע"י עובד רכבת צרפתי והגיעה ליעדה. היא נשמרה ביד ושם בחלל של השילוחים. את המכתב הזה קרא רוח"מ שרון בפתחת המוזיאון במרץ 2005). מחנה אושוויץ (מומלץ לבחור בין מחנות מבצע ריינהרד לבין אושוויץ כי לא אפשרי גם וגם ...) תמונה ענקית של הכניסה וכאן ניתן להסביר את ההבדל בין אושוויץ לבין בירקנאו. נכנסים לבירקנאו וממול יש ציטוט של תדיאוש בורובסקי - אסיר פולני במחנה: "מי שנכנס לכאן פעם אחת לא יוציא מכאן אפילו את אפרו". המוזיאון מבקש לפתוח בפני המבקר את עולמו הפנימי של הקורבן ולכן הרעיון הוא של פתיחת מזוודות והצגת תכולתן. כל המזוודות הן מאושוויץ. בשלב זה אפשר כדאי לקרוא את משפטו של פרימו לוי- "בשבריר שנייה..." לעבור לצד של בירקנאו ולדבר על מיצג הנעליים- ההבחנה בין הכלל הנראה אותו דבר ובין הנעליים השונות מקרוב. הסלקציה- בעצם רוב האנשים הנשלחים בשילוחים, נשלחים למותם, מעטים עוברים את הסלקציה וחלקם אף שורדים את המלחמה, אך בכל זאת בתקופת השילוחים ובמהלך המלחמה כולה נעשו מעשי הצלה ונסיונות הצלה- על ידי יהודים וגם על ידי לא יהודים. אנחנו נעבור לגלריה הבאה ונראה קצת מאותם מעשים של גבורה והצלה בתוך תקופה של תופת ורצח שיטתי.	
נושא הידיעה- אך הפעם מה ידע העולם וכיצד בחר לפעול? מדוע לא הופצצה אושוויץ? האם ניתן היה לעשות יותר? הנרטיב של בעלות הברית: החליטו לכוון ולמקד את כל המאמצים הצבאיים כנגד גרמניה, כדי להביס אותה עד לכניעתה ללא תנאי, ולא לשאת ולתת עם האויב הנאצי אפילו למטרות הצלה. הצלת יהודים תהיה תוצאה של הניצחון במלחמה. הימנעותו של בעלות הברית מלפעול נגד רצח היהודים הייתה החמצת הזדמנות לביטוי של	גלריית ההצלה מתחילה דווקא בנושא הידיעה: בתצלום של אושוויץ ובכותרת- מדוע לא הופצצה אושוויץ? סרט וציטטה מעליו שנכתב ע"י אברהם לויטה ב-3 בינואר 1945 כשבועיים לפני השחרור: "כולנו, ההולכים כאן למות, לנוכח אדישותם הקרה ככפור הקוטב של העמים. אנו שכוחי העולם והחיים". זה הקישור בין אושוויץ לנושא של יחס העולם. אורכו של הסרט הוא 10 דק' ורואים בו את ד"ר יאן קרסקי שהיה הבולט מבין השליחים הפולנים שהעבירו מידע מהימן לבעלות הברית בסוף 1942 (היה לוחם מחתרת פולני בזמן מלחמה"ע-ה-2) שתיקת הוותיקן: הידיעות על ההשמדה פורסמו במגוון כלי התקשורת המשודרת והכתובה של אותה תקופה. מי שנמנע מלהצטרף להצהרת הגינוי על השמדת היהודים, היה האפיפיור פיוס ה-12, ששמר על עמדתו הניטראלית ועל שתיקתו במשך כל המלחמה, למעט כמה פניות מטעמו בשלהי המלחמה לשליטי הונגריה וסלובקיה. ויטרינה של סטרומה: (סטרומה היא אניית מעפילים שנשאה על סיפונה 768 פליטים יהודים שניסו להימלט מרומניה הפשיסטית שבהנהגת יון אנטונסקו, והוטבעה בים השחור על ידי צוללת סובייטית בז' באדר תש"ב (24 בפברואר 1942). האנייה אורגנה במסגרת מפעל ההעפלה אעפ"י של האצ"ל. טביעת כל מעפיליה ואנשי צוותה למעט אחד נחשבת לאסון הגדול בתולדות ההעפלה לארץ ישראל ולאחד האסונות הגדולים ביותר בהיקפם של טביעת אנייה אזרחית בזמן מלחמת העולם השנייה הנובעים משתיקת העולם.) תצלום חתונת משפחות רייכמן ומרקו בבוקרשט. 12 מתוך 19 המצולמים נספו על הסטרומה. מנחם מרקו - מוסר התמונה היה בתמונה, אך לא על האנייה כיוון שעלה קודם לכן לארץ. אחיותיו שנספו בה שלחו את הנדוניה שלהן לארץ. הנדוניה הגיעה. האחיות לא. הידיעות בדבר רצח היהודים הפכו לנחלת הכלל, אך בחינת הפעולות הממשיות שנקט העולם החופשי לנוכח רצח היהודים מעידה, כי גורל יהדות אירופה לא עמד בראש סדר העדיפויות של בעלות הברית, גם לאחר שהגיעו הידיעות על אודות רצח היהודים ואף לאחר אישורן.	גלריה מספר שבע- ההצלה

עמדה מוסרית נחרצת כנגד רצח המונים חפים מפשע. גם כיום, יותר מ-70 שנה אחרי האירועים, עדיין נמשך הדיון סביב חוסר הנכונות של בעלות הברית להפציץ את המחנה.	השיר "מכל העמים" על הקירות: בנובמבר 1942, על רקע המידע שהגיע ליישוב בארץ ישראל, כתב המשורר נתן אלתרמן את השיר "מכל העמים". מילות הפתיחה של השיר, המוצג על הקיר מביעות כאב רב: "בבכות ילדינו בצל גרדומים את חמת העולם לא שמענו". אז בכל זאת איך ניצלו יהודים: סיפור אישי - אוסוולד רופאייזן: העיירה מיר נכבשה בידי הגרמנים ביוני 1941. חודשים אחדים לאחר הכיבוש התקיימה בעיירה מיר אקציה שבמהלכה נרצחו כ-1,500 יהודים. את 850 היהודים שהותירו בחיים ריכזו הגרמנים בגטו שהוקם במצודה/טירה שבפאתי העיירה. צעיר יהודי בשם אוסוולד רופאייזן, שסיפורו וחלקים מעדותו מוקרנים על המסך הסמוך, הגיע למיר באותה עת במסווה של פולני. בזכות שליטתו בשפה הגרמנית הוא הועסק כמתורגמן במשטרה הגרמנית במקום. יום אחד התלווה רופאייזן לביקור של המשטרה באזור הגטו, ולהפתעתו זיהה כמה חברים שהכיר מתנועות הנוער בוויילנה. מבטם הצטלב ורופאייזן יצר עמם קשר בחשאי. במהלך הזמן גם העביר לצעירים נשק ומידע על המועד המתוכנן לחיסול הגטו. יתרה מכך, הוא עצמו תכנן עם יהודי הגטו את בריחתם ליער, ולשם כך הטעה את הגרמנים, והוביל אותם באותו לילה למבצע מפוברק הרחק מהגטו. בליל תשעה באוגוסט 1942 התרחשה בריחתם של כ-300 מיהודי גטו מיר ליערות הסביבה, במטרה לחבור ליחידות פרטיזניות. חלקם הצטרפו למחנה המשפחות של ביילסקי (הבריחה ליער באותו לילה כנראה לוותה בדילמות קשות וברגשות טעונים בין ניצולי מיר כי לא כולם ברחו משום שלא היו מסוגלים לכך או כי לא רצו בהם או כי נטו שלא להאמין לרופאייזן וחשדו בו). סיפור בריחת יהודי מיר ליערות אינו מקרה בודד. מגטאות רבים שהוקמו בשטחי ברית המועצות והיו סמוכים לאזורים מיוערים, ברחו יהודים ליערות. מחנה המשפחות של האחים ביילסקי. הציטוט הממוקם מעל התצלום הוא של האח הבכור טוביה ביילסקי, מפקד היחידה, שניסח את התפיסה שלאורה הם פעלו: "אנחנו צריכים להציל נפשות. חשוב יותר להציל יהודים מלהרוג גרמנים". בדוח הפעולה המוצג לצד התמונות: לוחמי היחידה הצליחו להפסיק את תנועת הרכבות בקו ברנוביץ'-לידה לשעות רבות, ולגרור לגרמנים לנפגעים רבים. במקביל ללחימה המשיכו האחים ביילסקי להגן על הנשים ועל הילדים שבמחנה המשפחות. חסידי אומות העולם	
מה גורם לאנשים לקום בבוקר? להמשיך לעבוד בעבודות פרך? מדוע המשיכה גרמניה במדיניות השמדת היהודים, על אף העובדה שגרמניה הייתה על סף תבוסה ביוני 1944 בשל ניצחונות בעלות הברית?	שבד שביעי- מדבר על קריסת הרייך עם התקדמות הלחימה בפתח הגלריה- העבודה משחררת. ההטעייה, והרמייה הציטוט של פרימו לוי- מדבר בעצם על הפיכת האדם לאסיר במחנה ולצד זה שמירה על רוח האדם. מצד אחד ישנה דה הומניזציה מוחלטת ומצד שני ניסיון נואש והחלטי לשמור על רוח האדם- קיר החפצים וספר המתכונים. מימין: קריסת הרייך - ציר של בעלות הברית מול ציר נפילת גרמניה. מצד אחד, בעלות הברית מנצחות ומצד שני הגרמנים המשיכו לרצוח. ביום של נורמנדי גורשו 3,160 יהודים מטרנסילבניה. הנאצים יודעים שמפסידים אבל לא מפנימים את זה. חלקם של החיילים היהודים בצבאות השונים: יש כאן תמונות של לוחמים יהודיים מול יהודים שנשלחו להשמדה, כמו למשל פולניה גלמן - טייסת בצבא האדום שזכתה בתואר גבורה. הקיר הזה חשוב במיוחד לקבוצות מחו"ל שמגיעות למוזיאון. הצנחנים: ניתן להתחיל את הסיפור של חנה סנש בגלריה של הונגריה ולסיים אותו כאן כולל המכתב האחרון לאימא שלה קתרינה. והרצח נמשך ... אך באותם ימים שבהם נסוגו הגרמנים בחזיתות השונות, המשיך הרצח השיטתי של היהודים, ולכך מוקדש חלקו התחתון של קיר התצוגה. כך למשל, בעצם היום שבו נחתו כוחות בעלות הברית בחופי נורמנדי, ב-6 ביוני 1944, נשלחו למעלה מעשרת אלפים יהודים מטרנסילבניה, הונגריה, למחנה ההשמדה אושוויץ-בירקנאו.	גלריה מספר 9: חיי היום יום במחנות

	וִיטְרִינָה "אָפּ עַל פִּי כֵן" - עֲמִידָה וְהִתְנַגְּדוּת רֹחֲנִית בִּמְחֻנּוֹת בּוֹוִיטְרִינָה הַמְּחֻלֶּקֶת מִמּוֹל נִיתֵן לִרְאוֹת כִּי לִמְרוֹת תִּנְאֵי הַקִּיּוֹם הַקְּשִׁים וְנִיסִיוֹנוֹת חֹזְרִים וְנִשְׁנִים מִצַּד הַגֶּרְמָנִים לְשִׁבּוֹר אֶת רוּחַם, הַצְּלִיחוּ אֲסִירִים רַבִּים לְשִׁמּוֹר עַל צֶלֶם אָנוּשׁ, לְשִׁמּוֹר עַל מִסּוֹרֶת יִשְׂרָאֵל וְלִקְיִים בִּמְחַתֶּרֶת פְּעִילוֹת חֲבֵרִית וְדִתִּית. בְּמוֹזִיאֹן חֲשַׁפּוּ מַעַט מֵהַמְּקָרִים שִׁישׁ בָּהֶם כְּדִי לְהוֹכִיחַ שֶׁהַגֶּרְמָנִים נִכְשְׁלוּ בִּמְשִׁימָתָם. אֶת הַגּוֹף הַצְּלִיחוּ אוֹלֵי לְשִׁבּוֹר, אֶךְ הַנֶּפֶשׁ נֹתֶרָה אֵיתָנָה. בִּאֲמֻצֵּי חֶפֶץ+סִיפּוֹר מוֹצֶגֶת הַתְּנַגְּדוּת רֹחֲנִית. לְדוֹגְמָא: - מֶשֶׁה וִינְטֶרְטֶר, אֲסִיר בִּמְחֻנָּה סְקֶרֶז'ִיִּסְקוֹ קִמְיִינָה, שֶׁם נִפְשׁוּ בִּכְפּוֹ כְּדִי לְהַכִּין בְּסִדְנָה שֶׁבָּה עֵבֶד - שׁוֹפֵר. הוּא עָשָׂה זֹאת לְבִקְשַׁת רַבּוֹ - הָאֲדֹמֹ"ר מְרָאדוּשִׁיץ, כְּדִי לִקְיִים מִצְּוֹת תְּקִיעָה בְּשׁוֹפֵר בִּימֵים הַנּוֹרָאִים בִּשְׁנַת תִּשְׁ"ד וְלִפִּי הַתִּיַּעוּד עֲשִׂיתָ הַשׁוֹפֵר הֵייתָ מְלוּוֶה בְּדַמְעוֹת. - מֶרָאָה חִיצוֹנִי הָיָה בְּמִקְרִים רַבִּים תִּנְאֵי לְהִשְׁרָדוֹת, לֹא כָּל שָׁכֵן בְּמַהֲלֶךְ הַסְּלֻקְצִיּוֹת הַחוֹזְרוֹת וְנִשְׁנוֹת. רוֹזָה שְׁפֶרְלִינְג וּבִתָּה מֵרִים הַצְּלִיחוּ לְעִבּוֹר אֶת הַסְּלֻקְצִיָּה לְאַחֵר שִׁמְרָחוּ עַל לְחִיָּהֶן סוּמֵק שֶׁהִגְנִיבוּ לְמַחְנָה. צִעְדוֹת הַמוֹת- הַמוֹזִיאֹן מֵתָאֵר שְׁתֵּי צִעְדוֹת: צִעְדַּת גְּבָרִים שִׁיִּצְאָה מִמְּחֻנָּה הַהִשְׁמָדָה אוֹשׁוויץ-בִּירְקֵנָאוּ לְאוֹרֶךְ 6000 -ק"מ. וְצִעְדַּת נָשִׁים שִׁיִּצְאָה מִמְּחֻנּוֹת בְּאֶזְרוֹ שְׁלִזְיָה עִילִית. לְאוֹרֶךְ כ- 800ק"מ עַד אֶזְרוֹ הַסּוּדֵטִים בְּצ'כִּיָּה, בְּתִנְאֵי קוֹר מְקִיָּא, לֵלָא מִזֶּן. צִעְדוֹת הַמוֹת מֵתִרְחָשׁוֹת בַּחוּרָף אֲבִיב 1944/ 1945, חֹדְשִׁים סְפוּרִים לִפְנֵי סוֹף הַמִּלְחָמָה. הַצְּעוּדִים בְּצִעְדוֹת הַמוֹת כְּאוֹכְלוֹסִיַּת מְחֻנּוֹת הִרִיכוּ. וְלִכֵּן 50% הֵם לֹא יְהוּדִים, זֶה לֹא אִירוּעַ יְהוּדִי בְּלִבָּד. כָּל מִי שֶׁנִּמְצָא בִּמְחֻנּוֹת שְׁעָלוּלִים לְהִיּוֹת מְשׁוּחָרְרִים עַל יְדֵי הַצָּבָא הָאֲדוּם. מֵהַמְּזֶרֶח מְצַעִידִים מֵעֶרְבָּה. הַצְּעוּדוֹת הֵם לֹא חֶלֶק מֵתוֹכָנֵן שֶׁל הַפְּתָרוֹן הַסּוּפִי, אֲלֵא כְּחֶלֶק הָאַחֲרוֹן הַכְּאוֹטִי שֶׁל הַמִּלְחָמָה. וּבְעִיקָר הַחֲשֵׁשׁ שֶׁל הַגֶּרְמָנִים מִפְּנֵי הַגַּעַת הַצָּבָא הָאֲדוּם. קִבְּלַת הַהַחֲלָטוֹת נְעִשִׂית ע"י גּוֹרְמִים מְקוֹמִיִּים לֵלָא הַנְּחִיָּה מִלְּמַעְלָה. הַתְּקוּוֹה הָיָה לְהַעֲבִיר אֶת הָאֲסִירִים לְאַזְוִירִים תַּחַת הַשְּׁלִיטָה הַגֶּרְמָנִית. הַגֶּרְמָנִים מוֹדְעִים לִכֵּן שְׂאִסוֹר שְׂאִסִּירִים יִישְׂאוּ תַּחַת הַשְּׁלִיטָה הַסּוֹבִיֵּטִית כִּיוּן שְׂכוֹלֵם יִהְיוּ עֲדִים נֶגֶד גֶּרְמָנִיָּה. קוֹלוֹת הַשְּׁחֹרֹר: ב-9 מֵאִי 1945, כְּשִׁכּוּחוֹת גֶּרְמָנִיָּה הַמוֹבְסִים חֲתָמוּ עַל הַסֵּכֶם הַכְּנִיעָה לְצָבָאוֹת בְּנוֹת הַבְּרִית, הֵייתָה הַשְּׂמִחָה חוֹבֶקֶת עוֹלָם. הָאִיוִּמָּה שֶׁבִּמְלַחְמוֹת בָּאָה אֶל קִיִּצָּה. עַל חוֹרְבוֹתֶיהָ הָעֲשׂוֹנוֹת שֶׁל בֶּרְלִין נִפְגְּשׁוּ חִיָּלִים מֵאַרְצוֹת הַבְּרִית, מִמְּזֶרֶח אִירוּפָּה וּמִמְּעֶרְבָּה, וּבְכָל רַחְבִּי הַיִּבְשֶׁת, שֶׁאֵךְ זֶה שׁוֹחֲרָה מְכַבְּלִי שֶׁלְטוֹן הַרְשַׁע הַנָּאצִי, נִעְרְכוּ מְצַעֲדִים צְבָאִיִּים וְחִגִּיגוֹת עַמִּמִּיּוֹת. עִם אֶחָד לֹא הִשְׁתַּתֵּף בְּפֶרֶץ הַשְּׂמִחָה הַכִּלְלִי - הָעַם הַיְּהוּדִי בְּאִירוּפָּה. עִבּוֹרוֹ אִיִּחָר הַנִּיִּצְחוֹן לְבוֹא. רַבּוֹ הוֹכְרַע לְמוֹת בִּיַּד הַנָּאצִּים וְעוֹזְרֵיהֶם. וּבְקֶרֶב קוֹמֵץ הַנִּיִּצְוִלִים, אֲסִירֵי מְחֻנּוֹת הִרִיכוּ וּמִי שִׁיִּצְאוּ מִמְּקוֹמוֹת הַמִּסְתוֹר, הָאֲפִיל כָּאֵב הַשְּׁחֹרֹר עַל שְׂמִחַת הַהֲצֻלָּה. טְרַגְדִּית הַשְּׁחֹרֹר הָיָה שֶׁהַמִּלְחָמָה אִמְנָם נִגְמְרָה אֶךְ הַשּׁוּאָה לֹא הִסְתַּיְּמָה עִבּוֹרֵם ... הָיָה תְּלוּוָה אוֹתָם וְתִשְׁפִּיעַ גַּם עַל צִאֲצִאֵיהֶם כָּל חִיָּהֶם. 2 סְרִטֵי שְׁחֹרֹר מוֹפִיעִים בְּמוֹזִיאֹן בַּחֲדָר הַשְּׁחֹרֹר: 1. שֶׁל בּוֹכְנוּוֹלְד - תִּיעוּד אַמְרִיקָאִי. בְּתִמּוֹנָה הַגְּדוּלָּה נִרְאָה הָרַב שְׂכֵטֶר עוֹרֵךְ טֶקֶס קִבְּלַת שֶׁבֶת בְּעֶרֶב שְׁבוּעוֹת תִּשְׁ"ה-1945, בִּמְחֻנָּה הִרִיכוּ בּוֹכְנוּוֹלְד. בְּשׁוּרָה הָרֵאשׁוֹנָה יוֹשֵׁב יִשְׂרָאֵל מֵאִיר לֹאוּ הַקֶּטֶן, שֶׁנִּבְחָר, לִימִים, לְשִׁמֵּשׁ כְּרֵבָה הָרֵאשִׁי שֶׁל מְדִינַת יִשְׂרָאֵל. הָרַב הָיָה בֶּן 8 כְּאִשֶּׁר שׁוֹחֲרָר ב-11 בְּאַפְרִיל 1945 בִּיַּד הַצָּבָא הָאֲמֵרִיקָאִי מִמְּחֻנָּה בּוֹכְנוּוֹלְד. גַּם אֵלֵי וִיזֵל בְּתִמּוֹנָה. 2. שֶׁל בְּרֶגֶן-בִּלְזֵן - תִּיעוּד בְּרִיטִי מִכְּמָה סְרִטִים. הֵם עִרְכוּ סְרִט בִּשְׁם "זִיכְרוֹנוֹת מִהַמְּחֻנָּה" שֶׁהִיִּצְקוּ יַעֵץ לְבִמְאִי שֶׁלּוֹ. הַסְּרִט נִעְרָךְ אֶךְ לֹא הוֹקֵרֵן בִּשְׁל הַתִּמּוֹנוֹת הַקְּשׁוֹת בּוֹ לְצַפִּיָּה. - מִמּוֹל כְּתוּב עַל הַקִּיר: יִתְגַּדֵּל מִיִּידֶנֶק וְיִתְקַדֵּשׁ אוֹשׁוויץ ... - זוֹהִי צִעָקָה לְשִׁמִּים. מִלְחַמַת הָעוֹלָם הַשְּׁנִיָּה הִסְתַּיְּמָה אֲבָל מֶה קוֹרָה עִם הַנִּיִּצְוִלִים? הַשּׁוֹרְדִים? אֵת זֶה אֲנַחְנוּ נִרְאָה בְּגִלְרִיָּה הַבָּאָה אֵלֵיהָ אֲנַחְנוּ צוֹעֲדִים כְּעַתָּה.
--	---

	שבר שמיני- תוצאות המלחמה- תמונת חתונה שצולמה בפולין ב 1937, מתוך 64 המצולמים רק 10 שרדו מפת אירופה- מתכתבת עם המפה בסוף הגלריה הראשונה- מספר היהודים באירופה לפני השואה ומה שנשאר.	
גלריה מספר 10: לחזור ולחיות	קיר הכניסה לגלריה- חיפוש קרובים ❖ הקואורדינציה – מפעל ציוני של פדיון ילדים יהודים תמורת כסף. יוצרים אלבומים עם התמונות וביוגרפיה קצרה על מה שהילדים יודעים על עצמם. אלו ילדים שהוסתרו ע"י משפחות נוצריות. ❖ חזרה הביתה- מנסים לחזור לעיירות ומקומות היישוב מהם יצאו. ❖ פוגרום קלייצה- 200 יהודים שחוזרים לעיירתם, בבתיהם מתגוררים אחרים. מקבלים מבנה מהעירייה. ביולי 1946 דיווח פולני תושב קיילצה כי יהודים חטפו את בנו וכלאו אותו אך הילד הצליח להימלט. הדיווח היה שגוי, הילד לא נחטף, אך לאחר הדיווח החל פוגרום בקהילה היהודית בקיילצה. בפוגרום נרצחו 42 יהודים וכ-80 נפצעו. ❖ מחנות העקורים- בשלב הראשון המצב במחנות היה מאוד קשה. חלקם מתקיימים בברגון בלזן, בוכנוואלד, מחנות שהפכו למחנות עקורים. ❖ מה יש על הקירות והתקרה- נסיונות החזרה לחיים. בלשו מאוד החתונות בתקופה זו. סרט עדות של שושנה ואברהם רומקובסקי. ❖ העפלה לא"י הפליטים במחנות העקורים. קצת משתקמים. לאן מכאן ? שני שליש עולים לא"י, שליש לשאר העולם. מדוע לא לא"י ? אחת הסיבות העיקריות היא המשפחה ! אם למישהו יש משפחה באירופה או בארה"ב הוא מבקש להשתייך למישהו. ❖ סיום הגלריה בשירת התקווה- כמו בתחילתו של המוזיאון. מהגימנסיה העברית במונקאץ' שהילדים שרים את 'התקווה' בעברית. כאן המקום לדבר על גורלם של יהודי מונקאץ' – אביב קיץ 1944, רובם ירצחו באושוויץ. רוב הילדים בסרט לא יזכו לחזות בהקמתה של מדינת ישראל.	
	שבר אחרון- משפט אייכמן 1961. יותר מ 100 ניצולים הבאים לספר את סיפורם. למדינה לא הייתה את היכולת להכיל את כל מה שקרה באירופה. המשפט מתחיל לשנות את החברה הישראלית מבחינת יכולתה להקשיב למה שאירע.	
היכל השמות	בנימין פונדן: "זכרו רק כי הייתי חף מפשע וכי, כמוכם, בני תמותה של יום זה, גם לי, היו פנים של זעם ושמחה ורחמים, פשוט מאוד פנים של בן אדם !" 600 תמונות של קורבנות שואה המייצגים את 6 המיליון שנרצחו. אם נביט למעלה נראה את הניסיון לשחזר את העולם היהודי שהיה – כמו ב'נוף חיים' גם כאן מופיעים יהודים מכל הזרמים. מסביבנו הקלסרים המלאים בדפי העד שנועדו לשמר את הזיכרון. על המסך שבחדר שממול הכניסה מוקרן 'דף עד'. ההיכל בנוי מ 2 קונוסים –העליון שולח את נשמות הקורבנות לשמים. התחתון – חפור בהר הזיכרון, ותחתיתו בור שחור – נועד להראות את הריק שנותר בעולם היהודי, אם כי ישנם שרואים במים סימן לחיים, ואם מבקשים מהמבקר להתבונן מספר שניות במים הרי שדמותו משתקפת בהם. על המבקרים לצאת מכאן עם משימה, תחושת שליחות אישית – אם מישהו מהם מכיר יהודי שנרצח בשואה או מבקשים שימלא דף עד ולו פרטים מינימליים – שם, שם משפחה, תאריך לידה, מקום הלידה, ילדים, מקום הרצח, נסיבות הרצח וכד'. כשאנו חושבים על קורבנות השואה לרובם אין מצבה. אפשר לראות כל 'דף עד' כמצבה סימבולית . אנו נמצאים למעשה בביה"ק הגדול בעולם. עד כה 'יד ושם' הצליח לאסוף כמעט 4,300,000 שמות של קורבנות. תראו את כל המדפים הריקים. כל יום יותר ויותר ניצולים נפטרים. רוב השמות שחסרים הם ברובם מהמזרח, מהמקומות שבהן אוכלוסיות שלמות הוכנסו לבית כנסת שהוצת ונשרפו כליל או בבורות הירי.	לשאול את המודרכים כיצד מרגישים? מה נראה להם המשמעות של החדר הזה ושל בנייתו בדרך זו?

	אם יש זמן ניתן לסיים את תוך המוזיאון בחדר הרפלקציה : <u>מיצג סיום של אורי צייג - "מיתר" (STRING)</u> את הסיוור במוזיאון פתחנו בצפייה ביצירת וידיאו מרשימה בשם "נוף חיים", שעסקה בעולם היהודי טרום המלחמה וטרורם השואה. יד ושם החליט למקם עבודת אמנות נוספת לפני היציאה מהמוזיאון בשם "מיתר" שאותה יצר האמן אורי צייג. מיתר במשמעות היתר, מה שנשאר ושרד או מיתר במשמעות מיתרי נפש האדם. החדר הוא התכנסות פנימה אל נפש האדם. בקיר ממול חולפים במעין דפדוף כתבי יד מתקופת השואה: מכתבים אחרונים, יומנים, פתקים בשלל שפות ממקומות רבים, עולם יהודי נרדף הכותב את חייו כל עוד לא נלקחו ממנו, זועק את זעקתו האילמת אך מותיר זכר, זיכרון בכתב יד של אדם, של מקום, של תקופה. כל אות היא חד פעמית, כל אדם הוא יחיד במינו, וכל מכתב או היגד, הוא עולם מלא. מלבד הטקסטים יש שתי הקרנות וידאו מעוצבות המלוות במוזיקה מקורית לצ'לו ונבל שהולחנה ליצירה.	
לשאול את המודרכים מה לוקחים איתם? משפט אחד, ארוע אחד, חפץ אחד, תמונה אחת....	המרפסת בחוץ- המשולש הנפתח כלפי העתיד, החיים, ירושלים... איך נשמור על אנושיות וחמלה בתוך העולם הזה, על המר והמתוק שבו? איך נסייע בהפיכת צוואתה הרוחנית של דוניה רוזן, אז ילדה בת 14 לדרך חיים? "חסרה אני מלים. אבל מוכרחת אני לכתוב, מוכרחת, כי גם לאחר מותי רוצה אני לשוחח אתכם, אתכם בני-אדם שנגאלתם כבר. רוצה אני שמלים אלו יקשרוני אליכם. רוצה אני לבקשכם שלא תשכחו את המתים.... רוצה אני שתקימו יד לנו – מצבה שתגיע עד השמים, ציון שיראה אותו העולם כולו – פסל לא משיש ולא מאבן, אלא ממעשים טובים. כי מאמינה אני באמונה שלימה, שרק מצבה כזאת עשויה להבטיח עתיד טוב יותר, ואז לא ישוב אותו רשע שהשתלט על העולם והפך את החיים לגיהנום".	